

Leken-preek: Geld en God

[Marcus 10:17-31](#)

Intro

Normaal zit ik waar u zit. Aan die kant. In de kerkbanken. Nu sta ik hier om een lekenpreek te houden.

Zo gauw krijg je niet de kans om in een kerkdienst een preek te mogen houden.

Ik ben er ooit wel voor opgeleid, als theoloog. Maar later bedacht ik dat economie meer iets voor mij was.

Dus daar wil ik het vanmorgen dan ook met u over hebben. Geld en God. Of zo u wilt, geld en geloof.

Ik heb een simpele vraag: Geld en God – gaan die twee samen?

Waarom wordt er zo weinig over geld gepreekt?

In kerkdiensten wordt in mijn beleving niet vaak gepreekt over geld. Als het gebeurt, dan wordt de tekst vaak geestelijk uitgelegd. Of er wordt een element uit het verhaal gehaald, wat niet over geld gaat.

Het puzzelde mij waarom dat zo is. Ik kan een paar redenen bedenken.

Het kan zijn dat de kennis ontbreekt, of de interesse er niet is. Het zou ook kunnen dat de Bijbelpassages die over geld gaan minder vaak op het preekrooster staan.

Een andere verklaring lijkt me echter aannemelijker. Het is namelijk niet zo eenvoudig om het op zondag over geld te hebben. Het heeft iets ongemakkelijks, en wel om twee redenen.

De eerste reden is dat een voorganger zelf ook een inkomen heeft. Bij een preek over geld kan de gemeente makkelijk een oordeel hebben over de voorganger. Iemand met weinig inkomen denkt wellicht: jij hebt makkelijk praten want jij komt niks te kort. Een ondernemer denkt misschien eerder, wat weet jij nou van geld.

Een tweede reden is dat spreken over geld iets ongemakkelijks heeft is omdat degenen die luisteren zo verschillen. De een is rijk. De ander arm. De is net failliet gegaan, de ander is rentenier. Op wie richt het verhaal zich?

Als een preek gaat over de liefde van God is het veel makkelijker. God houdt van alle mensen evenveel. Rijk en arm.

Het is dus makkelijker om over de liefde te spreken dan over geld en goed.

Dat ongemakkelijke herken ik wel. Mijn eigen situatie kleurt natuurlijk wat ik hier vertel. En wat voor de één van u geldt, geldt niet per se voor de ander. Dat maakt wat terughoudend. Maar omdat mij het thema intrigeert, heb ik die schroom opzij gezet.

En om het dicht bij me zelf te houden wil ik straks twee voorbeelden geven hoe ik in de praktijk geloof en geld en goed met elkaar verbind.

Geldbijbel

Het is verrassend hoe veel er in de Bijbel wordt gesproken over geld en geldzaken.

Je ziet dat wel eens. In de Angelsaksische wereld heb je bijbels waarin alle uitspraken van Jezus rood zijn gekleurd. Ook in het oude testament.

Laatst zag ik er een waar dat was gedaan met alle teksten over duurzaamheid. Die waren gemarkeerd. Dat noemden ze de groene bijbel.

Als je dat doet met alle teksten over geld, krijg je een geldbijbel. Dat heb je een dik boek. In totaal houd je ongeveer een zesde van de bijbel over.

Wat voor beeld ontstaat dan als je de geldbijbel doorbladert?

In de bijbel gaat het vaak over het gewone leven. Over werk. Over bezit. Over delen. Over weggeven. Over heel veel, wat we nu economie noemen, staat iets in de bijbel.

De meeste teksten over geld staan in het Oude Testament. Bijvoorbeeld in spreuken en prediker, maar ook in bijvoorbeeld Job. Veel van die teksten die gaan over de schaduwkanten van geld, over woekerwinsten, uitbuiting en slavenhandel. Maar ook over de menselijke natuur, zoals afgunst, hebzucht en inhaligheid. Allemaal zaken die niet zo heel ver van ons dagelijks leven af staan en heel praktisch toepasbaar zijn.

In het nieuwe testament vallen de gelijkenissen van Jezus op. Van de 38 gelijkenissen gaan er 16 over financiële relaties. Denk aan de gelijkenis van de talenten, of de onrechte rentmeester of de arbeiders in de wijngaard.

Jezus sprak zich ook uit over geld. Bekende uitspraken zijn: "Als je weggeeft, laat dan je linkerhand niet weten wat je rechterhand doet". En uit het onze vader: "Geef ons heden ons dagelijks brood".

Wat ik ook wel mooi vind om te zien, dat in het leven van Jezus zelf geld van begin tot eind een rol speelt. Het begint al bij zijn geboorte. De wijzen uit het Oosten die met goud, wierook en mirre bij de kribbe staan. Zijn neef Johannes, die zijn komst voorbereidde, leefde extreem sober. Hij droeg een ruwe mantel van kameelhaar en voedde zich met sprinkhanen en wilde honing. En aan het begin van zijn missie gooide hij in de tempel alle tafels van de geldwisselaars om. Jezus en zijn discipelen moesten natuurlijk ook eten en drinken. En dat werd gefinancierd door rijke vrouwen die door Jezus genezen waren. Vlak voor zijn dood werd hij met een hele dure olie gebalsemd, olie die ook voor veel geld verkocht had kunnen worden en aan de armen gegeven. En tot slot werd hij voor dertig zilverlingen door Judas verraden.

Jezus is zo radicaal, wat moet ik daarmee?

De reden dat ik hier vanochtend de vraag stel of geld en geloof wel samen gaan, heeft veel te maken met de radicale uitspraken van Jezus over geld.

Ik heb daar als nuchtere econoom toch wel moeite mee. Het is zo weinig praktisch en realistisch. En toch wil ik de uitspraken van Jezus wel serieus nemen.

De man in het verhaal wordt opgeroepen heel zijn bezit te verkopen en weg te geven. Dat is nogal wat. Dat is wel hele radicale taal. Moeten wij nu ook ons bezit verkopen, ons huis? En afzien van ons pensioen?

Het is makkelijk om te zeggen, dit gaat niet over ons, maar over de superrijken. De mensen uit de quote 500.

We zouden nog kunnen denken dat het advies specifiek aan deze man was gericht en dus niet voor alle rijken geldt. Maar daar valt wel wat op af te dingen. Jezus zegt op andere plekken hetzelfde, maar dan in algemene zin: "Wie geen afstand doet van al zijn bezittingen, kan mijn leerling niet zijn."

Je zou ook nog kunnen zeggen dat Jezus bewust overdrijft. Hij zegt immers ook dat het beter is je hand of je voet af te hakken of je oog uit te rukken, wanneer het je op de verkeerde weg brengt. Dat advies nemen we ook niet letterlijk.

Betekent dat nu ook dat we dit advies aan rijke man, maar moeten relativeren?

Je zou kunnen zeggen, in algemene zin leert dit verhaal ons dat gehechtheid aan bezit kennelijk een belemmering kan zijn voor het volgen van Jezus. "Waar je schat is, daar zal ook je hart zijn", zegt Jezus elders.

In die zin is de radicaliteit van Jezus wel goed te begrijpen. Als het gaat om het liefhebben van God, dan is het alles of niks.

Het verhaal maakt in ieder geval twee dingen duidelijk.

Een, de radicaliteit van Jezus verhoudt zich slecht tot ons alledaagse leven hier op aarde.

En twee, de relatie tussen 'geld en geloof' is ingewikkeld.

Het verhaal

In het verhaal van de rijke jongeling gebeurt iets opvallends met het bezit van de man. En dat heeft te maken met de relatie tussen hemel en aarde.

De man komt bij Jezus en wil weten “wat hij doen om deel te krijgen aan het eeuwige leven?” Dus hij vraagt wat hij hier nu op aarde moet doen, om straks in de hemel te komen. Op de aarde heeft de man veel bezittingen. Hij was heel rijk. Een ding ontbrak nog volgens Jezus. Hij krijgt het advies om alles wat hij heeft te verkopen en het geld weg te geven aan de armen. En dan volgt er iets opvallends. Als hij dat doet, zal hij een schat in de hemel bezitten. Je zou kunnen zeggen. Hij verliest hier op aarde zijn rijkdom, maar hij krijgt ook een schat terug, maar dan in de hemel. Het lijkt wel een soort banktransfer van de aarde naar de hemel. Een verplaatsing van zijn rijkdom. Hij geeft het hier weg, en krijgt het daar terug.

Maar de rijke jonge man kan niet zo veel met het antwoord. Hij wordt er heel somber van. Teneergeslagen. Want, hij had namelijk veel bezittingen.

In het nagesprek van Jezus met zijn discipelen wordt het nog een graadje erger. Jezus zegt: “het is voor een kameel makkelijker om door het oog van een naald te gaan, dan voor een rijke om het koninkrijk van God binnen te gaan.”

Het klinkt allemaal erg zwart-wit. Als zaken die elkaar menselijk gezien uitsluiten.

Hemel en aarde

Geloof en geld lijken in dit verhaal tegenover elkaar te staan. Net zo als hemel en aarde twee verschillende werelden zijn.

Ik wil een poging wagen om de verhouding tussen geld en geloof te verhelderen door te bezien hoe hemel en aarde zich tot elkaar verhouden.

Hemel en aarde zou je kunnen vergelijken met een treinspoor. Een spoor bestaat uit twee parallel lopende rails. Aan het einde komen die rails bij elkaar. Althans dat lijkt zo. Aan de horizon ziet het er zo uit. Maar als je verdergaat over de rails schuift de horizon op, en je komt nooit bij het punt waar ze bij elkaar komen.

Zo zou je de verhouding tussen hemel en aarde ook kunnen zien, als twee lijnen die elkaar nooit gaan raken. In de wiskunde spreken we dan van asymptoten. De asymptoot van een functie is een grenslijn waar de grafiek steeds dichterbij komt, maar nooit mee samenvalt, omdat je niet kunt delen door nul.

Zo zou je kunnen zeggen is het ook met de hemel en met de aarde. Ze komen dicht bij elkaar, maar ze raken elkaar niet.

In dit verhaal komen hemel en aarde ook heel dicht bij elkaar. Vanuit hemels perspectief is heel logisch dat Jezus zegt: verkoop je bezit en volg mij. Maar vanuit onze aardse perspectief is dat toch niet voor de hand liggend.

Maar toch kan die hemelse manier van denken ons wel helpen bij het omgaan met ons geld.

We kunnen Jezus woorden ook zien als een uitnodiging om met Gods ogen, vanuit het hemelse perspectief, naar het aardse goed te kijken. In de zin van: hecht er niet té veel waarde aan.

Als we namelijk alléén het aardse perspectief op geld hebben, dan komen we in de wereld van de economie terecht. In de economie gaat het over schaarste, over verdeling, over groei. Het gaat over de macht, over ongelijkheid, marktwerking, concurrentie. Het is een wereld van tekort, van per definitie niet genoeg.

Als je het zo bekijkt, dan is het juist heel hoopvol hoe Jezus over bezit spreekt. Hij denkt niet in termen van tekort. Hij wil ook helemaal niet dat de man ongelukkig wordt. Hij denkt in termen van overvloed en spreekt van een schat in de hemel.

Mijn conclusie is dat als het gaat om geld, dat we dan iets van dat perspectief uit de hemel mogen hebben in ons leven. Dat is een perspectief dat ons verder doet kijken dan het hier en nu.

Schaarste en overvloed

Mijn denken over geld is hierdoor sterk beïnvloed. Door te zien dat er een onderscheid is tussen denken in termen van schaarste en in termen van overvloed.

Als je denkt in termen van tekort, dan heb je altijd meer nodig. Het is dan nooit genoeg. Dat geeft onrust. En als je niet oppast wordt je daar hebzucht van en wil je steeds meer en ben je niet tevreden met wat je hebt. En dan wordt je een ontevreden mens.

Of, je kunt denken in termen van overvloed en dat je dus genoeg hebt. Alleen al op zo'n manier kijken geeft een gevoel dat je in control bent. Dat je zelf bepaalt. En dat je keuzes kunt maken in plaats van dat die keuzes je opgedrongen worden. Het kan helpen om meer ontspannen met geld om te gaan.

Hoe belangrijk het is om grip op je geldzaken te hebben merk ik in contact met mensen met schulden. Ik wil daar kort wat meer over vertellen.

Schuldhulpmaatje

Ik ben in mijn vrije tijd schuldhulpmaatje. Dat betekent dat ik iemand die schulden heeft bijsta om weer van die schulden af te komen. Schulden hebben die je niet kunt aflossen, is écht niet fijn. Mensen worden daar moedeloos van. Komen er zelf niet uit. Terwijl ze wel willen. Raken geestelijk uitgeput van de strijd.

Het is nog niet eens het probleem dat mensen weinig geld hebben – het is wonderbaarlijk om te zien hoe de mensen die ik help daar nog wel een oplossing voor vinden – maar de onmogelijkheid om voor je zelf te zorgen als je eenmaal in de greep zit van allerlei instanties die allerlei regels hebben. Traag werkende instanties. Onduidelijke brieven. Kastje naar muur. Geen ruimte om het anders te doen dan anderen. Bureaucraten die zich aan de regels houden, moeten houden. Afstemming die totaal ontbreekt.

Ik ben blij dat ik zulke mensen bij kan staan door mijn ervaring te delen. Door ze te helpen om uit het doolhof van instanties en regels te komen en dat ze weer lucht krijgen. En eigenlijk is het heel simpel wat ik doe. Ik doe iets waar ik verstand van heb: ik weet een beetje hoe allerlei administratieve systemen en instanties werken, zoals de sociale dienst, belastingdienst, et cetera.

Schuldhulpmaatje zijn vind ik heel een bevredigend om te doen. Ik kan mensen echt helpen. Maar wat mij vooral goed doet is dat ik ook ontvang, net zo goed als die ander. Ik ontvang dat ik dicht bij de ander mag komen. Dat die iets van zijn leven deelt met mij. Dat ik vertrouwen krijg en vertrouwd wordt. Dat geeft mij ook veel. En, vergeet niet, ik ben de zoveelste persoon met wie ze maken krijgen.

Wat mij ook opvalt is het belang van familie. Er is een band die altijd blijft, en dat is familie. Of het nu in positieve zin of in negatieve zin is. Familie blijf je. En als je in de problemen zit, kan familie heel nabij zijn. De mensen met wie ik ben opgetrokken hadden het zonder familie financieel waarschijnlijk niet gered.

Delen in plaats van verdelen

In de politiek gaat het vaak over geld. En dan gaat het meestal over de verdeling. Wie krijgt wat en hoeveel en ten koste van wie? Er moet dan gekozen worden.

In de bijbel gaat het niet over verdelen, maar over delen. Van delen wordt iets meer! Als we delen is er voor iedereen genoeg. Waarom? Je ontvangt vaak ook iets terug. En het zorgt voor verbinding. Samen een maaltijd delen. Feest vieren. Een cadeau geven aan een ander.

Delen is iets wezenlijks anders dan verdelen. Bij verdelen blijft wat je hebt gelijk. De koek wordt niet groter. Je krijgt gelijk de kwestie op tafel of de verdeling wel eerlijk is. En dat kan leiden tot strijd. U kent het vast uit uw eigen jeugd. Als een ander meer kreeg dan jezelf, dan vond je dat oneerlijk. Verdelen gaat als vanzelf of gelijkheid of over de pijn verdelen. Delen heeft dat nadeel niet. Delen veronderstelt dat er genoeg is.

Je hoeft ook niet te delen van wat je niet hebt. Delen doe je van wat je hebt. Je deelt niet van wat schaars is, maar waarvan je genoeg hebt. Zoals Jezus zei tegen de mensen: 'Wie twee stel onderkleden heeft, moet delen met wie er geen heeft, en wie eten heeft moet hetzelfde doen.'

Je hoeft niet alles weg te geven. Maar als je genoeg hebt, kun je wel delen. Wie veel heeft, kan ook veel delen. Zo bezien is een hoog inkomen iets goed, mits je het niet allemaal voor je zelf houdt.

Je geeft van wat je hebt. Dat kan een glimlach zijn, een lieve app, een ziekenbezoek, een gulle gift, een deel van je tijd, een plek in je hart, een gebed, morele steun. Ieder van ons heeft dingen die hij of zij kan geven of delen. We kunnen niet de hele wereld helpen. Maar kunnen wel iets doen.

Straks vieren we avondmaal. Ik wil een ervaring delen die voor mij iets weergeeft van de betekenis van dat delen van het brood.

De vrieskist

In heb vroeger lange tijd met mijn gezin in een woongroep van Timon gewoond. We hadden ons eigen huis, maar we deelden een gezamenlijke woning. Op de eerste verdieping stond een vriezer, niet een kleine, maar zo'n hele grote, met een klep die helemaal open kon.

Eens in de zo veel tijd kregen we een telefoontje van het hoofdkantoor van Timon dat er brood was aangekomen. Al het brood dat op een zaterdag was overgebleven bij de V&D ging dan naar Timon. Anders zouden ze het weggooien. En vanuit het hoofdkantoor werd het verdeeld over de woongroepen die dat wilden. Wij haalden dan meerdere grote zakken op, boordevol allerlei luxe broden. Dat brood deden we in losse plastic zakken. En dan zat de vriezer hele maal nokkie vol. Vaak paste niet eens alles erin.

Die vriezer vond ik geweldig. Als je zin had in lekker brood ging je er heen en stopte je zo'n driehoek brood in de magnetron en je had te eten. Maar wat het geheim was. We hadden in onze woongroep ook jongeren die mee woonden en die geregeld weinig geld hadden, of zelfs een lege portemonnee. Die vrieskist was een oplossing. Er was altijd brood als er niets meer in huis was. Je kon de broodjes met een beetje fantasie ook als pizzabodem gebruiken en er een pizza van maken. De vrieskist deelde brood uit. Zonder schroom kon ieder uit die vrieskist halen. Als niemand het zag. Lekker en goedkoop.

Het was een bijzondere vorm van delen van de medewerker van de V&D die ons belde. Maar zoiets simpels als delen van brood had een grote uitstraling.

Hoe met geld omgaan?

Hoe kunnen wij nu iets van die hemelse overvloed hier op aarde ervaren?
Om die hemelse manier van kijken praktisch te maken zou ik drie dingen willen noemen.
Waarbij ik gelijk wil aangeven dat ik me realiseer dat ze niet voor iedere situatie passend zijn.
Maar mij helpen ze om ontspannen met geld om te gaan.

Het gaat om dankbaarheid, tevredenheid en loslaten.

1. In de eerste plaats dankbaarheid.

Je zou kunnen zeggen: Dankbaarheid is beseffen dat alles wat we hebben van God komt.
Dat te realiseren, helpt om dankbaar te zijn. Dankbaar voor wat we ontvangen hebben. Voor alles wat we wél hebben. En voor de overvloed die daarin besloten ligt

2. In de tweede plaats tevredenheid.

We kunnen altijd blijven streven naar meer, maar wanneer is het genoeg? Als we dankbaar kunnen accepteren wat we hebben en daarmee tevreden zijn, dan hebben we genoeg.
Tevreden zijn, voorkomt dat we jaloers zijn, op mensen die hebben wat wij niet hebben.
Tevreden zijn voorkomt ook dat je schulden maakt omdat je meer wilt dan je kunt veroorloven.

3. Ten derde, loslaten

Het verhaal van de rijke jongeling roept op om niet vast te zitten aan ons geld. Een goede toetssteen is of we geld weg kunnen geven.
Of je nu een groot deel van je inkomen weggeeft of een kleiner deel. Het gaat er om dat je los kunt laten, dat je er niet aan vast zit.
Door weg te geven, oefenen we dat loslaten.

Slot

Tot slot.

Persoonlijk vind ik het boek Spreuken een prachtig Bijbelboek. Er staat veel wijsheid in. Het lezen van de spreuken ijk als het ware mijn geweten. Het geeft mij op die manier handvatten voor het omgaan met de aardse dingen.

Een tekst die het voorgaande samenvat, staat in Spreuken. Het is eigenlijk een soort gebed.

In spreuken 30 vers 7, 8 en 9 staat het volgende, en daarmee sluit ik af.

⁷Twee dingen vraag ik u,
gun ze me zolang ik leef:

⁸Houd me ver van leugen en bedrog.

Maak me niet arm, maar ook niet rijk,
voed me slechts met wat ik nodig heb.

⁹Want als ik rijk zou zijn, zou ik u wellicht verloochenen,
zou ik kunnen zeggen: 'Wie is de HEER?'

En als ik arm zou zijn, zou ik stelen
en de naam van mijn God te schande maken.

Amen